

Anförande av Nils Svartz på Folk och Försvars rikskonferens i Sälen 15 januari 2018.

Det talade ordet gäller

Eders Majestät,

excellenser,

bästa åhörare.

Tack för möjligheten att få prata här på Rikskonferensen.

Jag skulle nu kunna berätta om allting vi redan gör; om utbildningssatsningarna och Samverkansövningen SAMÖ2018 nu i februari och planeringen för totalförsvarsövningen TFÖ2020, om de pengar som tillförs civilt försvar för 2018-2020, eller att en större del av krisberedskapsanslaget styrs om till civilt försvar. Att kommuner och landsting får mer pengar för att börja jobba med civilt försvar i år och en rejäl förstärkning på 24 nya miljoner till de frivilliga försvarsorganisationerna, och så vidare.

Det skulle bli en rätt omfattande katalog åtgärder, men istället tänkte jag ta tillfället i akt att prata om Försvarsberedningens delbetänkande Motståndskraft.

Den ger en bra beskrivning av regelverk och grundförutsättningar, den innehåller flera spännande utvecklingsområden och en tydlig politisk ambition för det fortsatta utvecklingsarbetet.

Och det är en rapport som alla bör läsa, därför att det berör alla och alla kan bidra; myndigheter, landsting och kommuner, näringsliv, frivilligorganisationer. Och inte minst kan varje familj bidra genom att öka sin beredskap hemma.

I betänkandet har försvarsberedningen flätat ihop totalförsvarsförmågan med samhällets motståndskraft.

Jag hoppas att rapporten kommer att ge ytterligare skjuts åt det arbete som har startat på bred front för en återupptagen planering av civilt försvar inom en rad samhällsviktiga sektorer.

Vi har höjt samhällets förmåga att hantera olyckor och kriser under de senaste tio åren. Men, som orden föll i ett samtal med en hög militär häromveckan: totalförsvar är krisberedskap dimensionerad för krig – och för att klara ett väpnat angrepp återstår mycket att göra.

Det ska göras i en värld av andra utmaningar; klimatförändringar, flyktingkris, och inte minst digitalisering, sårbarheter som naturligtvis även en antagonistisk angripare letar efter.

Om det inte är uteslutet att Sverige kan utsättas för ett angrepp, så är det inte heller uteslutet att det pågår en systematisk kartläggning av våra sårbarheter, i syfte att kunna använda dem mot oss.

Det är därför som civilt försvar behöver starta i ett samhälle som är resilient i grunden, som har motståndskraft att tåla både stormar, pandemi, cyberattacker och terrorattentat. Därför utgår vi från krisberedskapen i arbetet med att utveckla civilt försvar.

För att ta exempel från energisektorn:

Elbranschen gräver ner eller säkrar kraftledningar och strömavbrott får inte vara mer än 24 timmar. Energimyndigheten leder arbetet med projekt Styrel, dvs. det finns underlag i alla landets kommuner för att kunna prioritera samhällsviktiga elanvändare.

Det där är konkreta exempel som stärker krisberedskapen och ökar samhällets motståndskraft och därmed gör det lite svårare att angripa oss. Men för att kunna stå emot ett väpnat angrepp – krig – behövs mer. Försvarsberedningen pekar på att det fortifikatoriska skyddet behöver stärkas, det behövs reparationsberedskap och reserver både vad avser personal och materiel, det behövs bättre uthållighet i form av reservkraft i samhällsviktiga funktioner och möjlighet till ö-drift, det vill säga lokal elproduktion, distribution och elhandel – för att ta några exempel.

Totalförsvar är krisberedskap dimensionerad för krig och det krävs en hel del investeringar i människor, material – och planering - för att klara det.

Men strategin idag skiljer sig från den man hade under efterkrigstiden: Vi utvecklar inte ett parallellt system. Istället ska vi skapa möjligheten till sömlösa övergångar från fred till gråzon till krig.

Det är samma verksamheter, det är samma organisationer, det är samma människor som ska göra det i krig, som i fred. Det är förutsättningarna för att göra det som förändras och försvåras.

För en stund sedan nämnde jag några exempel från en enda sektor – energisektorn – men vi har fler samhällsviktiga sektorer som vi behöver prioritera inledningsvis nämligen:

- Energi
- Livsmedel
- Transporter
- Hälso- och sjukvård
- Finansiella tjänster
- Information och kommunikation
- Samt skydd och säkerhet.

ÖB och jag träffade alla myndighetschefer för de bevakningsansvariga myndigheterna den 6 dec, och därmed bland annat de myndighetschefer som har ett särskilt ansvar inom dessa sju områden. Syftet var att öka tempot, tydliggöra rollfördelningen och säkerställa att vi drar åt samma håll i arbetet. Och jag kan säga att det finns en stark uppslutning för det sättet att jobba på - att identifiera och snabba på planerings- och förberedelsearbetet inom vissa utpekade arbetsområden. Och det kommer att ta tid.

Därför behövs uthållighet och en strategi, nämligen: Vi ska inte bygga parallella system, utan se till att civilt försvar integreras i samhället på ett sätt som gör att det utvecklar krisberedskapen.

Eller med försvarsberedningens ord: *En trovärdig totalförsvarsförmåga bidrar till förmågan att hantera fredstida kriser, konflikter i vår omvärld samt s.k. gråzonsproblematik.*

Det är samma verksamheter, det är samma organisationer, det är samma människor som ska göra det i krig som i fred, som sagt.

Men det behövs också struktur!

Struktur för att utveckla förmågan i totalförsvaret, struktur för det operativa arbetet i fred och under höjd beredskap – samma struktur!

Och nu finns ju ett förslag från Försvarsberedningen på hur en sådan struktur bör se ut.

De största nyheterna med den föreslagna strukturen är:

- att utvecklingen av det civila försvaret och krisberedskapen bör ske i olika samhällssektorer – kanske uppåt 20 stycken – med sektorsansvariga myndigheter som sammanhållande för arbetet inom respektive sektor. Jag har nämnt ju sju att inleda med.
- att det bör införas en högre regional nivå inom totalförsvaret, där en av landshövdingarna i området utses till civilbefälhavare, och
- att MSB bör få en tydligare och mer renodlad roll som ansvarig myndighet för ledning och samordning inom det civila försvaret.

Jag tycker att det är bra förslag, men jag har några kommentarer att tillföra i debatten.

(Sektorer och sektorsansvariga myndigheter)

Sektorer och sektorsansvariga myndigheter först.

Förslaget är alldeles utmärkt, och helt i linje med arbetssätt som MSB och Försvarsmakten redan börjat tillämpa och stödja i dialog med några av de berörda myndigheterna.

Men är det givet att all samhällsverksamhet som är viktig för totalförsvaret ska inordnas i sektorer? Kan man beskriva ledning och samordning som en sektor? Informations- och cybersäkerhet? Psykologiskt försvar?

Jag är tveksam. Sektorsbegreppet passar för områden med en tydligt avgränsad verksamhet, och där det är tydligt vilka aktörerna är, som sjukvård, transporter eller livsmedelsförsörjning.

I de områden jag nämnde tidigare – som informations- och cybersäkerhet - har i princip alla aktörer ett ansvar och de är genuint tvärsektoriella. Att som myndighet ha ett samordningsansvar inom något av dessa områden innebär därför något annat än att samordna planeringen inom en sektor. Denna skillnad är viktig i arbetet med krisberedskap och civilt försvar, och jag tror därför att det är klokt att tydliggöra den skillnaden när vi beskriver strukturen.

(En högre regional nivå inom totalförsvaret)

När det gäller Försvarsberedningens förslag att införa en högre regional nivå inom totalförsvaret är jag också positiv. För att den här regionala strukturen ska bli stark, krävs dock ett antal saker:

- Att så många statliga myndigheter som möjligt organiseras i samma geografiska struktur.
- Att Försvarsmakten utvecklar de nuvarande militärregionerna till en tydligare ledningsnivå och anpassar indelningen till övriga statliga myndigheter.
- Att Försvarsmakten också utvecklar relationer med alla länsstyrelser, landsting och med lokala aktörer.

Idag har vi en spretig regional struktur med 21 länsstyrelser, 7 polisregioner, 4 militära regioner, 20 landsting/regioner och SOS alarm som har verksamhet på 14 orter, Trafikverket sex regioner. Därtill har vi en flora av räddningstjänstförbund av olika storlek.

Här finns nu en jättechans för regeringen att få ihop flera delar:

Om en och en halv månad redovisar *indelningskommittén* sitt slutbetänkande med förslag till regional indelning för ett antal statliga myndigheter. Jag hoppas att alla berörda statliga myndigheter är beredda att medverka till att en samordnad regional indelning kommer till stånd. Jag har viss förståelse om det kan ta lite tid för några av dem – Polisen till exempel.

112-utredningen som utreder hur framtidens alarmeringstjänst bör vara organiserad, ska lämna två alternativa förslag till hur den ska drivas – antingen som bolag eller i myndighetsform. Slutredovisningen sker den 31 mars i år.

Alarmeringstjänsten skulle kunna vara en starkare stödresurs för att åstadkomma samordning både nationellt, regionalt och lokalt. Alarmeringstjänsten skulle kunna bli ett lednings- och kommunikations-stöd till den högre regionala nivån i totalförsvaret, om den organiseras geografiskt efter den högre regionala nivån i totalförsvaret. Särskilt om den bedrevs i myndighetsform som en del av myndigheten för civil ledning och samordning, dvs. MSB.

2017 års Räddningstjänstutredning, har tyvärr inte uppdraget att titta på frågor som rör organisation och huvudmannaskap, men regeringen nämner räddningstjänstens roll i civilt försvar i direktiven.

De flesta nuvarande kommunala räddningstjänstorganisationer är troligen för små för att kunna hantera komplicerade och omfattande händelser. Det talar för att man kan behöva utvidga räddningstjänstutredningens direktiv för att se över även räddningstjänstens geografiska organisation.

Det finns ett par goda exempel att snegla på:

I Östersund samarbetade polis, räddningstjänst, landsting och alarmeringstjänst i samma lokaler med gott resultat, och motsvarande aktörer är nu på väg att göra något liknande i Örebro.

I Stockholm har länsstyrelsen lyckats sy ihop alarmeringstjänst, räddningstjänst, ambulans och trafikledning med det regionala krishanteringssystemet som inkluderar länets alla kommuner i Samverkan Stockholmsregionen.

Om vi vill ha en riktigt stark regional struktur som vi kan hänga upp både krisberedskap och civilt försvar på, så borde alla regionala indelningar sammanfalla.

Det är enklare att samverka om aktörer sitter i samma lokal, delar samma lägesbilder och har vana att samarbeta från händelser som stormar, trafikolyckor, stora bränder. Då ökar också möjligheten att hantera extraordinära händelser som terrorattentat på Drottninggatan – eller krig.

Jag ser framför mig en regional indelning som gör det möjligt att skapa sådana samlingspunkter för alla berörda i krisberedskap och totalförsvar på sex eller sju platser i landet.

Naturligtvis är det glädjande med de snabba signalerna från regeringen om att se över detta, och varför inte interimistiskt beslut att peka ut fem-sex landshövdingar – några är kanske självklara – Stockholm, Malmö, Göteborg – men de andra. Det skulle vi ha nytta av för att snabba upp tempot i totalförsvarsplaneringen!

(En tydligare och mer renodlad roll för MSB)

Slutligen vill jag kommentera förslag som gäller MSB:s roll.

Som företrädare för MSB är jag naturligtvis positiv till att Försvarsberedningen vill ge myndigheten en tydligare roll inom totalförsvaret – både i planeringen och operativt vid höjd beredskap. Jag vill dock betona att MSB redan idag gör allt vi kan för att spela den roll som beredningen vill ge oss.

Vi driver på totalförsvarsplaneringen tillsammans med Försvarsmakten och håller samman den civila delen. Genom den årliga nationella risk- och förmågebedömningen, NRFB, pekar vi på vilka brister i samhällets förmåga som är särskilt angelägna för regeringen att åtgärda. Och vi planerar för att vid höjd beredskap kunna stödja de ansvariga och bidra till samordning av samhällets åtgärder och information.

Det innebär att vi kommer att agera tydligt och kraftfullt som operativ aktör vid höjd beredskap, baserat på de uppgifter vi har vid en kris enligt vår instruktion. Vi kommer att ta fram samlade inriktningar, samordnad kommunikation och mäkla förstärkningsresurser och så vidare.

Men, med det sagt, ser vi fram emot att få vårt uppdrag förtydligat ytterligare. Och vi inser att rollen som samordnande myndighet inom det civila försvaret kommer att växa avsevärt om Försvarsberedningens förslag blir verklighet.

Eftersom jag anser att det här behöver göras under innevarande försvarsbeslutsperiod, så gör jag bedömningen att det behövs mer pengar till MSB inom den perioden.

Försvarsberedningen talar också om att MSB:s roll bör "renodlas". Det antyder att det är något som ska bort. Men vad?

Ett möjligt svar på den frågan finns i MSB:s och Trafikverkets redovisning till regeringen i förra veckan. Där föreslår vi gemensamt att Trafikverket blir huvudman för ett utvecklat och säkert kommunikationssystem, ett Raket 2.0 med totalförsvarskapacitet. MSB skulle behålla en roll som kravställare och tillsynsmyndighet.

Hos Trafikverket skulle verksamheten kunna samordnas med annan verksamhet, bli ett femte "trafikslag" jämte väg, järnväg, luftfart och sjöfart. Jag och Trafikverkets GD Lena Erixon ser att man kan skapa effektiva och rationella lösningar på det sättet.

Psykologiskt försvar då? MSB har ju under flera år drivit på för att det arbetet ska stärkas och ges mer resurser. Men det är samtidigt ingen hemlighet att vi har varit kritiska till tankarna om att skapa en särskild myndighet. Jag menar ju att frågorna får mer kraft när de ligger på MSB.

Men.

När nu statsministern så tydligt aviserar att det ska bli en ny myndighet, får jag ju som myndighetschef rätta in mig i ledet och göra det jag kan för att detta ska bli en så bra lösning som bara är möjligt. Därför kommer här tre enkla inspel inför bildandet av den nya myndigheten:

För det första: Uppdraget till myndigheten måste vara bredare än att bara handla om totalförsvaret. Psykologiskt försvar har betydelse både i fred, kris och krig, och kräver ett löpande operativt arbete hos den ansvariga myndigheten.

För det andra: Var noga med att tydliggöra ansvarsförhållanden och samarbetsbehov mellan den nya myndigheten och MSB. Uppdragen kommer att riskera att gå in i varandra – inte minst om MSB ges den förtydligade roll i totalförsvaret som Försvarsberedningen föreslår.

För det tredje: Snåla inte med resurserna. Det här är verksamhet som kräver hög säkerhet, avancerat tekniskt stöd och en robust beredskapsorganisation för både fredstida händelser, gråzonssituationer och höjd beredskap. Sådant kostar. Och det kommer att bli betydligt dyrare som egen myndighet än det blir om verksamheten hanteras inom MSB.

Jag tror också att det är oerhört viktigt att regeringen i bildandet av den nya myndigheten tar vara på den kompetens som vi har byggt upp på MSB. När vi är ute i världen och pratar om dessa frågor får vi höra att vi är världsledande. Slå vakt om den positionen – och stärk den!

Utvecklingen av totalförsvaret är också en kulturfråga, det vill säga det behövs en bred uppslutning och en vilja att driva på arbetet, övning och utbildning, träning och nätverkande.

- Det brådskar.
- Alla kan bidra.
- Det behövs resurser, det kommer att kosta pengar – och det kräver att vi prioriterar klokt inom alla sektorer.
- Och det kommer att bli en utmaning att få till den nödvändiga samverkan som behövs mellan offentliga och privata aktörer, med näringslivet.

Här vill jag alldeles särskilt säga några ord om de frivilliga försvarsorganisationerna.

Ni har en väldigt viktig uppgift i totalförsvarsplaneringen och är i full gång med det arbetet. Jag vill verkligen uppmana de myndigheter, kommuner och vissa fall samhällsviktiga företag att undersöka den resursen. Här finns utbildad, övad och engagerad personal med egna system för stabs- och ledningsfunktioner, med avtal som reglerar ersättningsfrågor, försäkringar och annat praktiskt.

(Avslutning)

Om vi gör allt det där snabbt, och rätt, och lyckas hålla ihop alla processer så kommer vi få en hel rad goda effekter:

- Vi kommer att minska sårbarheter för alla antagonistiska krafter och därmed minska utrymmet för så kallade gråzonsaktiviteter.
- Det ökar samhällets motståndskraft och individens motståndskraft.
- Det bidrar till stabilitet i vårt hörn av Europa och därmed till fred.

Så kommer vi att få ett modernt totalförsvar, ett civilt försvar byggt och integrerat i samhället på ett sätt som också stärker krisberedskapen.

Eller om man så vill: en krisberedskap som är dimensionerad för krig.